

VAJÚDÓ IDŐK KÜSZÖBÉN

Ezernégyszázharminchét március harmadik napján, estefelé egy hajlott hátú férfiember ment a Küküllőmenti Bonyha felé vezető úton. Süvegje félrekonyult a sűrűn és megszakítás nélkül hulló esőtől, sarui bocskorszerű, durvabőr tákolmányok, cuppogva nyomták szét léptei alól a mély, híg sarat. Feketésszürke kurta zekéje, szűk nadrágja foltozott, sáros és piszkos volt.

Dorongnak beillő, hatalmas tölgyhusángot húzott maga után. Messziről jövő, fáradt embernek látszott, s ruházatáról nehezen lehetett megmondani, hogy pór-e vagy koldus-nemes.

A Küküllő partjára ért s fejét előreszegve kereste a gázlót. A folyópart agyagos iszappal kevert homokja lucskosan süppedezett a lábai alatt, napok óta nem jártak erre, mert sehol lábnyom, kerékvágás nem hasította fel a partot. De a túlsó oldalon, a réten, melynek az ősszel csonkig legelt füve milliányi apró szálcakából már szőtte tavaszi szőnyegét, feketére taposott csapás húzódott a falu felé.

Szembekerült ezzel a csapással s a vizet kezdte kémlelni. A folyócska sárgás sodra egy helyen apró tarajú hullámoktól borzasan iramlott lefelé. A férfi itt belelábolt a vízbe. Lépett néhányat, botját egy-két lépésre mindig maga előtt jártatva. Mikor a másik partra ért, alig combig volt vizes, pedig a környező dombokról esőtől duzzadt patakocskák agyagos vize tavaszi nekiáradással töltötte meg a Küküllő medrét. A réten, a falu fölött s a környező hegyekben szürkésfehér párapásmákat lengetett ide-oda a szél, az égbolt pedig mozdulatlanul gömbölyödött mindenre. A hegyektől zárt kis sík, leborítva az éggel, terhes volt az ételszagtól s feszültségtől vemhes. A kipattanni akaró élet zuhogott a mozdulatlanság alatt. Várta az ember, hogy a világ

megcsorduljon, mint a csecsemőszájra érett anyamell.

A férfi sietve csapott át a réten. Mikor a házak közelébe ért, egy törpe, hosszú szőrű, fehér kutya eléje rohant s mérgesen ugatva szaladt előtte, hírül adva érkezését. A kerítés nélküli udvarokról, nyomorúságos fészerek mögül ki-kiiramodott egy-egy sovány eb, füstös pitvarajtókon kikukkintott egy-egy fej, de senki sem volt kíváncsi a tovaléptető alakra, aki a falu végén emelkedő domb előtt állott meg. Felnézett a torony nélküli kis templomra, amely előtt a karcsú harangláb álldogált, mint éjszakai vigiliára kiállított strázsa. A domb nyugati lábánál, a plébánia piciny ablakán át gyenge világosság szűrődött ki. A déli oldalon magas sövénykerítéssel körülvett telek volt, az esti homályba épületek nehéz síkjai dültek bele a sövény mögül, borjúbögés görgött át a levegőn, s hirtelen egyik fal lángtól veresre festve ijesztette tova a templom keresztjén gubbasztó kuvikot. A jövevény oda pillantott, aztán a sövényhez lépett, megkereste a kaput, meglökte vállával, de az belül farúddal volt a sövényhez reteszelve s nem engedett. A reccsenésre két nagy eb rohant a kerítéshez, harsogó ugatással s fejét lesunyva igyekezett a kapu alatti nyíláson elkapni a váratlan vendég szagát. Aztán léptek hallatszottak, valaki félrehúzta a reteszt s kinyitotta a kaput.

Két öreg ember állott szemben egymással. A kapunyitó, köpcös, lengő-fehér szakállú férfi felnézett a jövevény arcába, aztán a meglepetés, az öröm, a megilletődés és a mély tisztelet rohant át hanyatt-homlok ráncos képén. A másik még mindig nem mozdult. Az ajtón kicsapó hatalmas fénytömeg valósággal koppanva zuhogott kőkemény arcára. Széles és roppant magas homloka mint a sima várfal verte vissza a fényt, árnyékot borított két mélyen ülő nagy szemére, mely alatt sötét ráncok húzódtak a hajlott, nagy és éles orr felé. Szürke, lelógó bajusza eltakarta száját, csupasz arcából mint két megvilágított bástya emelkedett ki a pofacsont, s mint törhetetlen falanx nyomult előre a nagy csontú, kérlelhetetlen áll.

A házigazda izgalomtól lefojtott hangon súgta feléje:

— Újlaki Bálint! Legyen áldott a hatalmas Isten, ki téged idehozott, atyám!

— És legyenek áldottak az ő igaz gyermekei — dörögte a másik, s belépett a kapun.

A gazda megfogta kezét és magával vonta az udvaron át. A ház nyitott ajtaján látni lehetett az óriási, agyagból rakott kemence tüzét. Lánynyi fahasábok égtek a rengeteg parázson, méteres lángot vetve, végük kiállott a tűzhely párkányára. Egy tízesztendős forma fiúgyermek ült ott s olykor-olykor beljebb tolta őket. Az óriási, nyitott kéményben fekete-vörös kavargással forgott kifelé a füst.

A lángok teljes világossággal öntötték tele a nagy szobát, lobogásukkal különös színekkel borítva el itt-ott a füstös, csupasz falakat.

Bútor alig volt a szobában, mely a család nappali tartózkodási helyéül szolgált; az asztalon cseréptányérok, fa ivókupák.

A ledöngölt agyagföldön festetlen padok álltak a fal mellett, bőrök és gyapjútakarók rajtuk, középen óriási asztal állott, mellette cikornyásra faragott hátú székek.

A házigazda és vendége beléptek a nyitott ajtón.

Újlaki megállott a küszöb mellett s szembefordult a bent ülőkkel. Hatalmas alakja kiegyenesedett, hosszú ősz hajtól környezett boltozatos feje, magasan a szemöldöke felett, a falat érte, kitérte két karját és dörgő, mély hangon megszólalt:

— Békessége legyen a ti lelketeknek! Közeleg immár a mennyeknek országa!

A háznép felállott és szó nélkül nézte őt. Három férfi volt még a szobában. Az ősz házigazdának, budai Nagy Balásznak veje és két fia. Ketten negyvenesztendősök, harcsabajszúak, derék nagy emberek, derekukban megroskadva, az áhítat terhétől megborzadt fejvel álltak. Köztük, fejét felszegve, sóvár figyelemmel meredt előre a ház büszkesége: budai Nagy Antal, Csáki István erdélyi vajda nemes hadnagya.

A gazda súgott valamit az asszonyoknak. Azok kivitték a gyermekeket s maguk is távoztak a szobából. Később böjti ételeket hoztak az asztalra, bort, és magukra hagyták a férfiakat.

Azok behúzták az ajtót s az asztal köré ültek. Senki sem nyúlt az ételhez. A háziak várták, hogy Újlaki szóljon, az nagy szemöldökei alól hol a tűzbe nézett, hol a fiatal Nagy Antal arcát kémlelte.

Nagy Balázs hozzáfordult:

— Fáradt vagy, atyám?

— Nem fáradnak el, akiket az Úr vezet — felelte Újlaki.

Megint kongó nagy csend. Csak a parázsra zuhanó, megszenesedett fahasábok ütöttek zajt, mikor a tűz boghoz ért, a fa nyöszörgött, vinnyogott, amíg a láng kihevítette belőle a lelket.

Újlaki, a Magyarországból kiűzött, máglyahalálra keresett huszita pap, kigombolta zekéjét s inge alól vászonba burkolt tekerestet vett elő. Szőrös melle kibukkant durva inge alól, vékony szíjon egy kis bőrtömlő lógott nyakán, ezt is leoldotta s a tekercs mellé tette az asztalra.

A többiek némán felállottak. Akkor felállott ő is és az égnek emelt arccal imádkozni kezdett. A többiek lecsüggesztett fejjel utána mondták az imádságot. A vén Nagy Balázs ajkai hang nélkül mozogtak, és szemei nagy könnycseppeket eregettek le arca barázdáin.

A pap elvégezte az imádságot. Egy pillanatig maga elé nézett, aztán a pergamentekercshez nyúlt és kihúzott egyet, kigöngyölte és olvasni kezdett:

„És környül járta vala Jézus mind az városokat, mind az falvakat és tanít vala azoknak zsinagógáikban és hirdeti vala az Isten országának evangéliomát és gyógyít vala mindenféle nyavaljákat és mindenféle erőtelenséget a nép között.

Mikor pedig látta vala a sokaságot, könyörületességre indula rajtok, mert valának elgyötörve és szétszórva, mint az öröző nélkül való juhok.

Akkor mondta az Ő tanítványainak: Az aratni való sok, de a munkás kevés.

Kérjétek azért az aratásnak Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába.”

Letette a pergament és felemelte szavát, mely mélyen bűgött és mégis harsogott, mint titokzatos havasi kürt.

— Gyermekeim, legutolsó, de igaz szolgája a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak, a szegény Újlaki Bálint, íme elindult megint az ő útjára. Kétszer tölt meg az hold, miótától Móduvából kijövék. Le- s feljártam vala az országot s láttam az szegény népeknek nagy nyomorgattatásokat. Az ebek fogára való gyalázatos ördögfia Marchiai Jakobusz és fertelmes fiókái, az franciskánus fráterek, undok szájuk pokolbeli nyálát ráköpödték testvéreinkre, s azokon fogott az ördög varázslata. Esmént az ostyás papok templomaiba járnak és túrik, hogy az telhetetlen farizeusok és gyeheña tűzére való társaik, az főemberek s az gazdag nemesek szívják ártatlan vérüket, mint a vampirusok. De a népek kínnal töltek már, mint homokkal az időmutató. Az Úr igazsága most fordít az órán. Ami feljül volt, most aljul kerül, visszaömlik az szenvedés az pokolbeli fajzatokba és jaj lészen nékiek az földön, és kínoztatni fognak az pokolban minden ördögök által, és fogaik csikorgatván nézik, hogy az igazak mint ülnek az paradicsomban!

A három idősebb borzongva és majdnem önkívületben nézett a pap lábai elé, mintha várták volna, hogy megnyílják a föld, s kicsapjanak a pokol kénköves lángjai. A hadnagy arcán inkább türelmetlenség látszott. Egyik sárga csizmás lábát előrenyújtotta s vas-sarkantyújával felkarcolta a földet.

Újlaki elvégezte a beszédjét, aztán rövid imát mondott, a kenyér után nyúlt és annyi darabocskát tört belőle, ahányan voltak.

A házigazda kiment s kis idő múlva visszatért. Sötétviolaszín bársonyból kicsiny ezüst kelyhet takart ki s az asztalra tette.

Újlaki megint imádkozott, felvette az asztról a nyakáról leoldott bőrtömlőcskét, megnyitotta s néhány csepp bort töltött belőle a kehelybe, azután egy telt kupát fogott és színültig töltötte belőle borral a kelyhet.

A háziak arca átszellemlött, a hadnagy éles vonásain is valami lágyság ömlött el, valami olyan kifejezés, mint mikor a rajongó szerelmes imádojtjának első csókját érzi közeledni homloka felé.

Így fogadták Újlaki Bálint kezéből két szín alatt az Úr vacsoráját.

Mikor Nagy Balázs ajkai közé tette a kenyeret, a pap ismételte, amit Máté evangéliumából olvasott:

„Kérjétek azért az aratásnak Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába.”

A hadnagynak folyton szeme közé nézve, ezt mondta:

— Megmondá a mi Urunk: „Aki pedig megtagad engem az emberek előtt, én is megtagadom azt az én mennyei Atyám előtt.”

Az ifjú szemei tágra nyílván, tiszta nézéssel mélyedtek vissza tekintetébe. Mikor a borral telt kelyhet emelte szájához, folytatta az evangéliumot:

„Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békességet bocsássak a földre. Nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak, hanem hogy fegyvert.”

Megint imádkoztak s azután letelepedtek az asztalhoz s enni kezdtek, és Újlaki derekasan kivette részét ételből és italból.

Kérdősködések özöne indult meg, s ő lassan és megfontoltan válaszolt mindenre, aztán szavait a hadnagynak intézve, így kezdett beszélni:

— Fiam, az idők megteljesednek. Mostan rád néznek testvéreink szemei, véneknek keserves szüvei és árváknak nyomorult ihai, megsanyargatottaknak óhajtó lelkei. Módovátul Biharig el-béjártam az országot, ide jöttem utoljára. Az pór olyan, mint száraz szalma, kicsi szikra belé és lángot vet minutum alatt, de az szegény nemesség is csak csépölt pélyva, felgyúl az is a másik tűzétől. Vajda uram s az többi nagy urak sanyargatásai már magasabbra növekedének az hegyeknél. Az szegény pórt mint az ebet megkötik, nyomorúságból odébb menni nem engedik, mindenét elszedik az püspök és az papok zsákjába, s az szegény nemesről az utolsó csizmát lehúzzák az hatalmaskodók. És szent hitünkért nemest és pórt egyformán máglyára hurcolnak az ördögfiak!

Zsigmond királ, az agg kurafi, Prágában végét járja, az seregek az csehekre vagynak küldve. Havasföldjin az török áll, vajda uram, püspök uram tőle rekennek most.

Végig a Maros mellett, Küküllő mentén, Zolnukban, Fejérbén, Tordában el Kolozsvárig készen áll az szegénység.

A test megvan, csak fej kell, aki mozgassa!

A hadnagy bal karjára könyökölve hallgatta. Hullámos, finom szóke hajába veres csikokat vont a szunyadni készülő tűz, kis szóke bajsza néha megmozdult, amint arca megremegett az izgalomtól. Várta ezt a napot, mikor Újlaki eléje teszi a kérdést. Sokat beszéltek erről, most itt volt a döntő pillanat.

Mint elszabadult harci paripák, tomboltak fejében a gondolatok. Apja, egész rokonsága s ő maga is híve volt a megégetett Husznak. Mióta a legszigorúbb büntetések és máglya várt a kelyhesekre, benne is keserű elszánás forrt minden ellen, ami hivatalos hatalom volt Transsylvániában.

Mikor látta, hogy a püspöknek járó tizedekért a katonák hogy megsanyargatják a pórt, aki mozdulni sem tud helyéről, mert földesura fittyet hányva a királyi dekrétumnak, nem engedi portájáról elköltözni, hanem mint az igás jószágot, kényszeríti, hogy húzza a jármot, míg meggebedve kiadja páráját, dühvel szorongatta csákánya nyelét. A pór helyett, egy ütés vele Csáki vajda úr fejére — ez járt az eszében. Apja, testvérei, rokonai nemesek voltak, de éppen úgy túrták a földet, mint az utolsó jobbágy, s minden dénárjuk oda vándorolt a papzsákokba. Éppen csak hogy személyüknek urai voltak.

És a hitük? Az új hit, melyért Husz János máglyahalált halt?! Ez nemcsak a túlvilági boldogsággal kecsegtette őket, ez azt hirdette, hogy Krisztus által minden ember egyenlő már e földön, senkinek sincs joga sanyargatni a másikat, s mindenkinek egyforma jussa van a földi javakhoz.

A nagy urak, akik minden másban örök huzakodásban voltak a papokkal, miért csaptak most velük együtt olyan buzgalommal Husz követőire? Talán a szegény jobbágy lelki üdvösségét féltették, vagy a maguk temérdek jószágát?!

Újlaki ismételte:

— A test megvan, csak fej kell! — és megfogta az Antal kezét.

A hadnagy ebben a pillanatban Lépes Loránd alvajdára gondolt. Annak is ilyen kemény szorítása van s mikor magyaráz valamit, jobbójával megszorítja az ember öklét.

Az alvajda! S a többi urak, a városispánok és asszonyaik, a büszkék, a szentek, aranyhímes, nehéz bársonyruhájukban!

A Lépes Loránd lánya: Anna. Egyszer látta Szentimrén. A várudvaron állott, derék lova magasba ágaskodott, toporzékolt, mikor két asszonnal az udvaron álló kocsi felé ment a leány. Mint egy nagy, szép páva. Olyan nagyfekete pillákkal, mint egy pillangószárny. És a haja! Fekete! Fekete! Az arca! Fehér, fehér, hófehér!

Úgy megszorította a lovát, hogy megállt, mint egy cövek. A leány odanézett. Csak egyszer, csak egy pillanatig.

Újlaki beszélt:

— Te légy az szegényeknek megóalmazója, számkivetetteknek megbódogatója!

„Vajon a lovat nézte, vagy engem?” — gondolta a hadnagy.

„Igen! És a pórok! Megkínózva, kifosztva, gyötörve, mint a barmok. Leányaik mindenki prédái. — Lépes Anna, szép fehér pávamadár!”

Újlaki harsogott, mint egy harci dob:

— És az seregeknek Ura Istene neked adja az hatalmat, ráteszed lábad az sárkány fejére, és a népek, kiket megszabadítottál az sátán rabságából, neked fognak szolgálni és téged fognak dicsőíteni, és nagy lesz az csudálatos és szépséges az te hatalmadban!

A hadnagy lehajtott fejét.

„Csudálatos és szépséges! Szépséges! Szépséges!” — ismételtette magában.

Aztán hirtelen felszegte fejét. Hosszú haja megremegett a vállán, szája keményre feszült, dereka megnyúlt, ahogy kérdezte:

— Mit tegyek, atyám?

A pap felállott, és a többiek is mind felállottak. Odalépett a hadnagyhoz, kiterjesztette s felemelte karjait, tenyerét lefelé fordítva tartotta a legény feje fölött s úgy mondta:

— Áldott legyen az hatalmas, igazságos Isten, ki megáld téged és megsegéli azokat, kik igaz hittel imádják ötet. Menj most, fiam! Hagyd el az te atyádnak házatájékát, s mikor hírt veszel, hogy az aratók összegyülekeztek, indulj, hogy előttük járhass!

Egy óra múlva, a sötét éjszakában dobogva vitte a ló budai Nagy Antal hadnagyot Küküllővár felé. Reggelre Szentimrére ért. Távozása után Újlaki is útnak indult, ahogy jött, gyalog.

Vele egyidőben két lovas pórlegény vágatott ki az udvarról. Egyik Marosszék felé fordította lovát, a másik a hegyeken keresztül Fejér megyébe igyekezett.

*

Korán tavaszodott. Március végén már bogarak zümögtek a napsütésben, s az erdők teteje messziről nézvést gyenge violaszínt mutatott. A Maros, Szamos, a Küküllők, az Olt már csendesedve folytak, lerohant immár rajtuk az első olvadás. A tyúkvirág már sárgállott. A jobbágyok kiültek a napra s onnan nézték, hogy eszi a rozsa az ekéket a zsúppal fedett fészerek alatt.

Az urak erővel mentek rájuk, de úgy sem lehetett őket a szántásra kihajtani. A várak mellett pisszenni sem mertek, de messzebb az ispánok katonáitól már egyenesítették a sarlókat. Ha az urak rájuk kiáltottak:

— Mit esztek, kutyák, ha nem láttok dologhoz? — csak morogtak:

— Kerül valami.

A szegény nemesek meghúzódtak, mint az ugrásra készülő farkasok.

A tavaszi napéjegenlőség napján kezdődött a tánc.

Azelőtt való nap Lépes György püspök jobbágyai és gazdatisztjei kemény parancsot vettek, hogy Daróc, Mákó és Türe községekből Bogártelkére bemenve öszszegyűljenek és a három esztendő óta hátralékos tizedet megfizessék.

Pálfia Márton, a kelyheshitű türei pór, mihelyt a püspök poroszlója kihúzta lábát az egyik faluból, menten ott termett, rendre járta s bedugdosta fülükbe a tüzes taplót.

Március 21-én reggel mind a három falu benn volt Bogártelkén.

A plébánia előtt álltak nagy csoportban. Lehetek százötvenen. Mind meglett emberek. Jöttek velük fehérnépek is néhányan, azok a templomajtó elé kupo-rodtek és vég nélkül lefetyeltek.

A daróci gazdatiszt, vajdaházi Nagy Pál, kihúzta hatalmas termetét. Olyan melle volt, hogy a zeke majd szétrepedt rajta, ha nagyot szuszogott. A másik két gazdatiszt ide-oda topogott a tömeg előtt, a tekintély okáért nem elegyedett egyik se a pórral.

*

A nap már jól fennjárt, mikor a plébániából kilépett a kolozsmonostori apát, utána a plébános, aztán a sekrestyés. Az udvaron a szakácsné, derék, jóarcú asszony, nagy késsel egy lúd nyakát riszálta. A parasztok dülledt szemmel nézték. Vajdaházi Nagy Pál elég hangosan dörmögte a mákói gazdatisztnek:

— Úgy vélem, a főtisztelendő apát úr nem veti meg a lúdhúst, ha szoknya van is rajta!

A mákói tiszt keresztet vetett.

„Pokolra való eretnek” — gondolta magában, szólani azonban nem mert, Nagy Pálról az a hír járta, hogy titkos híve a kelyheseknek, de biztosan tudni nem lehet. Mióta Marchiai Jakab máglyára küldte a huszítákat, vigyáztak az emberek magukra, nem kiabálták hangosan a hitüket.

Az apát misézett. Az emberek nagy része bement. Nagy Pál valami hirtelen dolgot kapott magának, a pórok közül többen eloldalogtak. Ezek Husz hívei voltak.

Valami húsz-harminc fekete hajú román ember ott maradt a templom előtt. Hiába húzta őket a sekrestyés, nem akartak bemenni. Mikor a plébániáról kijött egy tiszt a püspöki bandériumból s utána négy katona, a románok megrebbentek, a katonák néhányat tuszkolni kezdtek a templom felé, azok huzalkodtak, nagy lárma

lett. A tisztt közájuk csapott, a katonák elengedték őket, mire elcsendesedtek, s a nyitott templomajtón át halálni lehetett a szentmise latin igéit.

Mise után kitódultak az emberek a templom elé. Az apát a templomajtóban állva prédikálni kezdett. Az eretnekség ellen beszélt. A pokol minden kínjával fenyegette meg a huszitákat és szép, mézes szavakkal hívta az igaz katolika anyaszentegyház kebelére a schismaticus románokat.

Meg kell adni, szépen beszélt az apát. Köpcös, kövérkés, jóindulatú arca egészen kigyulladt az igyekezettől, de hallgatói lelkét nem tudta lánggra lobbanítani. Hiányzott valami belőle, ami megbúvóló erőt adott Marchiai Jakab szavainak s egy-egy sovány, nélkülözésektől megnyúlt testű, égő szemű franciskánus barát előtt térdre kényszerítette a hitetleneket és az eltévelyedetteket.

A beszéd végeztével a két pap s a hivatalos személyek hozzáálltak a törvénytevéshez. Hosszú, festetlen asztalt hoztak ki, mellé ült középre az apát, tőle jobbra a plébános, balra a tisztt, a katonák a hátuk mögött alabárdjukra támaszkodva álldogáltak.

A három gazdatiszt az asztal elé állott, a jobbágyok hátrább húzódva, falunként csoportosultak, de egy tömegben vártak. Az asszonyok a templom lépcsőin ültek és szakadatlanul csárogtak. Az asztalra kihozták a protokollumokat, nagy fémtintatartót és friss lúdtollakat.

Darócon kezdték. Vajdaházi Nagy Pál az apát elé állott. Az apát a könyvben nézegetett, aztán kedélyes, mosolygós arcát szigorúra igyekezve összeállítani, rászólt Nagy Pálra:

— No, számtartó uram, összegyűlt-e a decima?

— Az éppen nem, ha valami más — rekkentette oda a szót Nagy Pál.

— Mi más? — kérdezte az apát, és mérgeledni kezdett.

— A jobbágyok — mondta, és nagy fekete bajsztát feltörölte öklével az ajakáról.

A pórok összenéztek, és szemük villanása elárulta, hogy Nagy Pál az ő emberük.

Egy vénasszony vincogni kezdett a templom küszöbén, megrángatta az egyik poroszló zekéjét:

— Az aztán a zsák, amibe ezt a decimát elviszitek — s fogatlan száját szélesre húzta a röhögés, amint a jobbágyok tömegét mutatta.

A katona mérgesen döfött rajta egyet az alabárd nyelével, mire a vénasszony rikácsolva visított:

— Üsd az anyádat, ördögkatonája, kurafia!

Pálfia Márton, a türei pór, előfurakodott a tömegből. Két rendes ember ki se látszott mögüle, akkora darab ember volt.

Szörnyűt káromkodott, szidta a katonát, aki anyját megütötte. A papok keresztet vetettek, az apát izgatottan szólt valamit a tisztnak. Az parancsot adott a katonáknak. Két poroszló megkerülte az asztalt s Pálfia Mártonnak tartott.

A vad tekintetű Góliát jobbágy fejét lesunyva várta őket. Az egyik katona megfogta a karját. Abban a pillanatban olyant rántott rajta a pór, hogy fejjel előre lebukott a jobbágyok lábai alá. A másik katona dárdáját a Márton mellének szegezte, az elkapta a dárdát s teljes erejéből odavágta az asztal mellett ülők közé. A két katona összeakaszkodott a jobbágyokkal, a másik kettő is előrohant, a tiszt kardot rántott és Mártonra sújtott. Vállát érte a vágás, második suhintásra már nem volt ideje a tisztnak, mert a pór iszonyú erővel emelte a magasba s fejét úgy fordította meg a nyakán, mint egy verébfiókéának, irtózat volt hallani, hogy ropognak a csigolyák, aztán lecsapta, az szegény ott maradt a földön, rúgott vagy kettőt, aztán nem mozdult többet e földi életben.

Az apát felugrott, reverendáját felkapta s rohant a plébánia udvarára, utána a plébános. A jobbágyok dulakodtak a katonákkal, darabokra tépték őket. Mire észrevették magukat, a két papot dobogva vitte a ló.

Szegény Antal apát se holt, se eleven nem volt, mire Kolozsmonostorra ért.

A jobbágyok hazarohantak, kaszákat egyenesítettek ki, ötvenen-hatvanan rossz alabárdokkal, kaszával, fej-

szével kezükben aznap nekirontottak az első főnemesi háznak.

*

Szentimrére a vajdához és Fehérvárra a püspökhöz hetek óta érkeztek hírek, hogy a pórok készülnek valamire. Küküllő megyéből, Hunyadból lovas hírvivők érkeztek, hogy a jobbágyok, magyarok, románok egyenesen, nem akarják többé uraikat ismerni. Aztán Tor-dából, Kolozsból is hozták a zajdulás híret.

Csáki vajda csak megrándította nagy derék vállait.

— Megártott nekik a sok szent malaszt, amit püspök uramék parancsoltak beléjük! Lássák a papok, az espánok s az urak, mit csináljanak. Az erdélyi vajda nem arra való, hogy bűdös pórokra vigyen hadat!

A püspök sem különben. A főesperesek, esperesek, plébánosok szörnyű ijesztő híradásokkal jöttek eléje.

— Most lássátok, hogy viseltétek gondját az Úr szőlőjinek — és mérgesen nézett a papokra.

— Ha többet kapáltatok volna benne, nem verte volna fel a Husz pokoli dudvája! Most békén ülhetnétek.

Az enyedi plébános előbátorkodott:

— Illustrissime domine Episcopo...

— Loquatur hungarice! — förmedt rá Lépes György. Ránézett Kemény Detre küküllői főesperesre, az udvari káplánra s még utánamondta: — Magunk között vagyunk!

A kövér enyedi pap megszeppent, de már beszélni kellett:

— Nem az Úr szőlőjében van a baj, inkább a mi szőlőnkben.

Mindenki megértette, hogy mit akar mondani, de ki mondja meg a püspöknek, hogy valamit engedni kéne a jobbágyoknak. Igen sok, lehetetlen teher, hogy három esztendőről egyszerre fizessenek tizedet ebből a rossz pénzből, a Sigmond királ dénáraiból, minden aranyforintért ezer dénárt, holottan a régi pénzből csak száz dénárt kellett kitenni. Hát azt ki mondja meg, hogy mégsem istenes dolog a pórt úgy odakötni a földesurához, mint a láncos kutyát az ólhoz, soha le nem oldani, akár gebed, akár nem, ott kell neki ma-

radni a láncon. Nem kell tőlük a lehetetlent követelni, hogy megtehessék a lehetőségest.

Csak néztek egymásra az esperesek, a derék plébánosok. A kis semmi miriszlói plébános mert csak megszólalni, oda se ügyeltek, ki veszi ezt komolyan?

— Valamit könnyíteni kellene a népen.

Olyan félve mondta ki, maga is megijedt a hangjától. Lépes György felkelt a nehéz faragású karosszékéből. Hallotta, hogy mit mondott a miriszlói pap, de nem annak felelt. Elnézett az összegyűltekek feje fölött, egy keskeny ablakon ki lehetett látni a Maros-völgyre, tovább a Kecsekő kopár, sötét szikláira, a püspökök azokon is túlnézett, saját magába. Csendesen, megfontoltan és lassan ejtette a szót:

— Főtisztelendő kanonok, prépost, főesperes és tisztelendő esperes és plébános urak, *delictissimi filii* — én megcsináltam számadásomat az Úr előtt az én lelkemmel. Igazat cselekszem, amikor követelem azt, amit követelek. Vessetek számot ti is magatokkal! Transsylvania olyan, mint a kosár, melybe mindenféle gyümölcsöt tettek. Ezek a gyümölcsök még épek, mert nem engedi elrothadni őket az igaz hit, melyet mi tartunk fenn. De az kosár szélein fertelmesen elromlott gyümölcsök várakoznak, hogy bémentve a kosárba, megromsákosítsák a benn lévőket is.

Módovából az eretnek huszíták, Havasföldjiről a gaz pogány törökök s az *schismaticus* románok napról napra nagyobb erővel jönnek ránk.

Én nem magamért vagyok itt, hanem a hitért s az kulturáért. Én nem magamnak, hanem a hitnek és a kulturának követelem, amit még dicsőséges Szent István király rendelt nekik Transsylvaniaiban.

Ki veri vissza a pogányt, ha mi nem? Nem akar nekünk szolgálni a pór? Akkor nem akar az Úr Jézusnak és a drágalátos Szűz Anyának szolgálni! Vaj jobb lesz-e lófarkára kötve az pogánynak szolgálni? — Azért mondom nektek — *delictissimi filii* —, én nem engedhetek az Úrétől semmit!

Lépes György behívatta a küküllői főesperest, Kemény Detrét és még azon az estén átküldte Szentimrére, Transsylvania legnagyobb világi urához, Csáki

István vajdához, hogy venné rá, küldje kemény parancssal a megyéket s a maga bandériumait a pórokra.

— Mégsem volna jó, hogy a püspök elegendjék vélek harcba!

*

Budai Nagy Antal hadnagy a szentimrei várban volt hetek óta. Ha a vendég várispánok, főurak, főpapok elementek, a vajda marcona katonáival magára maradt. Derék vitézek voltak mind, de Csáki István ifjúságában Itáliában járt, ha kard nem volt a kezében, vagy nem ült a tanácsban, többről is tudott beszélni, mint szántásról, vetésről, borról, lóról. Ámbárhogy akármiről beszél az ember, az teszi, hogy ki beszél. Mert minden ember másképpen beszél egyazon dologról. Hát éppen ezért szerette a vajda Nagy Antal hadnagyot, mert volt kivel beszélni vele. Aztán írni és olvasni tudott, amihez az egyik székely ispán éppeg semmit se konyított, pedig mérhetetlenül nagyobb úr vala, mint egy bandériumbéli hadnagy.

Nagy Antal valami tompa kábultságban hallgatta a híreket. Íme Újlaki szavai beteljesedtek:

„Nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak e földre, hanem hogy fegyvert.”

Egy zajló tenger volt már Transsylvania, és ő még nem vette a hírt, hogy élére álljon az áradásnak.

Mi oka lehet Újlakinak, hogy őt még itt tartja? Egyébként az ifjúság csodálatos ereje, mely mindenén át tudja lendíteni a lelket, nem engedte, hogy sötét töprengésnek adja át magát. Titkos hite szent volt előtte, szegénysége nemes létére is inkább húzta a néphez, mint az uralkodóhoz, de becsvágya, mely mint tudat nélküli nagy erő feszítette minden porcikáját, míg egyrészt a vajda mellett tartóztatta, ahol a hadisiker ranghoz, vagyonhoz juttathatja, másrészt a felzendült tömeghez vonzotta, ahol el lehet érni... Mit? Maga sem tudta, hogy mit. De kard volt a kezében, erő a karjában, fiatalság a testében, ész a fejében! Ezek tomboltak, rágták a pányvákat, zúgtak, harsogtak! Előre, előre, ki a századok óta rád szoktatott háombokból. Hajrá! Nincs határa az akarásnak!

Miként nem lehet bedobni egy követ a tóba anélkül, hogy a megrezdülő vízcseppek mozdulásukat át ne adnák a legtávolabb fekvő víztömegecskéknek is, akként nem történhetik semmi az emberekkel, ami tovább és tovább terjedő gyűrűződéssel ne éreztetné hatását a többi emberrel is.

A huszita hullám, mely Csehországból indult el, hol itt, hol ott vetődött magasra. Hab habra torlódva, hullám hullámmal viaskodva fodrozta az emberiség tükrét, és az Úrnak 1437. esztendejében Transsylvániában tajtékozva kezdték csapdosni a gátakat.

Ha hite és Újlaki misztikus akarata nem is kapcsolta volna össze a felzajdult néppel, akkor is éreznie kellett volna Nagy Antalnak Transsylvánia tavasz eleji nekiáradását.

A jobbágyok már seregekben járták az országot. A vármegyéék gazdag nemes urai rettenve vitték asszonyukat, gyermekeiket és arany-ezüst marháikat a várakba. Szerencsés volt, aki idejében menekülhetett, mert a pórok nem ismertek kegyelmet. Az úri házakat, a védtelen mezővárosokat tűznek martalékává tették, a lábas jószágokat elhajtották, az élelmet felették, amit nem tudtak magukba rakni, odább vitték. És vér csepegett már a kaszákról, mert ahol ellenállásra találtak, ott kegyetlenül leöldöstek mindenkit. Még szerencsés volt, aki csak orrát-fülét hagyta a markukban.

A bortól mámoros és vértől vadult emberek úgy rohantak az asszonyfélére, mint a vadállatok. A szép, nemes úrasszonyok, leányasszonyok halálra becstelenítve kerültek ki ölelésükből.

Tízezrekre ment már a zendülők száma. A püspök egyházi átok alá vetette őket. Az újszülötteket nem keresztelték, a házasulandókat nem eskették, haldoklóknak az utolsó kenetet nem adták fel, a megholtakat nem temették el a papok. A hívők megkeseredett lélekkel viselték a súlyos büntetést, de nem tértek engedelmességre. Először le akarták verni, maguk alá akarták igazni uraikat.

Nem volt egységes tervük, de egyformán raboltak, gyilkoltak, romboltak mindenütt. Az egyes csapatok élén egy-egy pór vagy koldus nemes állott, aki vagy

nagy szájával, vagy erejével kivált a többiek közül, vagy azzal hatott rájuk, hogy a legkegyetlenebb volt közöttük. A türei Pálfia Márton, vajdaházi Nagy Pál, a püspök daróci tiszttartója, több ezer embert vezettek, a Küküllő vidékieken, a hunyadiakon valami Kardos János vezérekedett.

A vezérek titokzatos hírvivőktől, kik sohasem mondták, honnan jönnek, ki küldi őket, parancsokat kaptak, hogy Zolnuk megyébe, Dés felé nyomuljanak.

Már sárgult az őszi búza, mikor Szentimrére hírül hozták, hogy a zendülők Bábolna mellett táborot vertek és elsáncolták magukat. Majd az egész szegény nemeség ott volt a jobbágyok között s fegyverrel akart igazat szerezni XXIII. János pápa bullájának, mely a konstanzi zsinaton kelve, felmentette őket a tizedfizetés alól.

Csáki vajda kemény parancsot adott a megyéknek, hogy egy szálíg állítsák ki katonáikat, ő maga, az alvajda, bandériumokkal, a püspök egy fél bandériummal, Tamási János és Jaksi Mihály székely ispánok a székelységgel készültek megindulni a zendülőkre, s a vármegyék nemesei is fegyverre keltek hűtlen jobbágyaik ellen.

Nagy Antalhoz még mindig nem érkezett meg a hír.

Már a napot is kitűzték, mikor csapatával neki is indulnia kellett a szentimrei várból. Nagy nyugtalanság szállta meg. Furtonfurt Újlakit látta maga előtt, mint ha vádolóan nézne rá, hogy ő még itt van. Sokszor járt eszébe, hogy lóra kap s ki a várkapun, neki a világnak, de mindig visszatartotta valami. Újlaki azt mondta: „Várd meg a hírt s akkor indulj!”

Indulásra készülődtek, mikor a vajda száz páncélos vitézzel felesége, az alvajdáné s leánya: Lépes Anna kísérelőjéül rendelte Budára.

Az asszonyok könnyű hintója útra készen állott a várudvaron, a terhes szekerekre nagy kosarakban és ládáknakban hordták az eleséget, hordókat borral tele és finom veretű, festett ládákat az asszonyok gúnyáival. Lépes Anna még ott is rendezgetett egy ládát. Rendre simítgatta a ruhákat, drágalátos szép holmikat. Egy virágos, égszínkéék bársonyszoknyát terített el fehér ke-

zével, arra egyet veres bársonyból, aztán arannyal meghányt szederjes bársonyból való derekat helyzetetett él. S aztán ingvállakat, rendre megnézte őket, hogy mind ott vannak-e. Lássák Budán, hogy kicsoda az a Lépes Anna.

Nagy Antal nézte a készülődést. Nézte-nézte, de nemigen látta, hogy mi is történik. A katonák jöttek-mentek a várudvaron, mindenféle idegenek jártak ki s be a várkapun: ügyes-bajos emberek. Asszonyok rakkosgattak a szekereken. Az egész összefolyt szeme előtt, a kék égen ragyogott a nap, csillogtak, fényltek a várfal szürke, nagy kövei, mint a csurgó méz, édes szép volt a világ. A várkáporna felé a káplán ment, fekete ruhája, lecsüggesztett feje, sovány, átszellemült arca áhítatot lehelt szerte, s alázatot, szerénységet, türelmet, lemondást, a szenvedés szeretetét prédikálta minden mozdulata.

A hadnagynak eszébe jutott:

„Nem azért jöttem, hogy békességet hozzak e földre, hanem: hogy fegyvert!”

Mikor a káplán eléje ért, ahelyett, hogy amint máskor szokta, lehajtotta volna a fejét az áhítattól, egy pillanatra a túlvilág sejtelmébe mártva bele lelkét, most a ragyogó nap felé nézett, a szabadon cikázó fecskék után, minden egy tündöklő, zengő, kavargó, feszülő megmozdulásban táncolt előtte s az egésznek a közepén, mint a megelevenedett aranyban a ragyogó drágakő, Lépes Anna fehér arca. Olyan rettentő nagy vágy szállta meg, átfogni, átmarkolni, magába olvasztani az egész zengő világot, hogy szinte nyilalltak izmai. A várkáporna ajtaján belépett a káplán, az elmúlt kor lemondása, künn a napragyogásban a hadnagyban vajúdott az új világ embere, az élet akarása. Úgy állt ott, mint egy megbűvölt. Csáki István az asszonyokkal diskurált, odanézett a hadnagyra s kiáltott neki:

— Tüstént kiesik az a két varosbéka szemed!

Aztán kacagva nézett Lépes Annára. A hadnagy mélyen elpirult és megfordult. Nem látta, hogy Lépes Annának is lángvörös lett az arca.

Katonái közé ment s nagy hangon kezdett nekik parancsokat osztogatni. Egy vénasszony jött bé a várka-

pun, fején egy kosár halat hozott s a konyhák felé tartott. Visszajövet megállott a katonák között és megszólította a hadnagyot:

— Drágalátos szép virágszálam, van a nénének valamije, ami éppen egy ilyen szép vitéznek való.

A katonák kacagtak, durva bohóságokat mondtak a vénasszonynak, a hadnagy is mulatott a dolgon.

— Nohát lássuk! — mondta a vénasszonynak.

Az egy szép, keskeny aranszegéllyel kihányt veresbársony keszkenőcskét vett elő s a hadnagy elé tartotta. Az furcsán nézett rá.

— Minek az nékem, néne?

— Jaj, drágaságom! Tudom ám én, hogy Budára mész, egy ilyen deli legénynek kell oda a cifra holmi! Aztán van ám ott még valami! — Hirtelen félreállva, hogy csak a hadnagy lássa, kigöngyölte a keszkenőt. Parányi kártya volt belecsavarva.

A hadnagy megrázkódott. Elvette a kendőt az öregasszonytól. Fizetett neki s elgondolkozva került egy bástya mellé. Kibontotta a keszkenőt s kivette a kártyát. Veres tintával volt ráírva:

„Az test fej után kívánkozik. Bábolnán várlak. Valentinus.”

Maga elé meredt és sokáig állott ott egy helyben. Aztán felnyergeltette lovát s felkapott rá. Csak kardja volt az oldalán, könnyű zeke rajta. Senkinek se szólt semmit, mintha csak járatni akarná kicsit a lovát. Leke-rült a Maros mellé. Ott megállott és visszanézett a várra. Csak a falakat látta. Az asszonyok házának ablaka sötéten meredt elé a falból. Nézte-nézte, mintha várná, hogy egy fej kipillantson rajta. „Indulni, indulni!” Nagyot sóhajtott. „Menni, menni! Hej, Lépes Anna!”

Itt nem lehet állingálni, nem lehet sokáig nézni azt az ablakot. Még visszafordítja az embert. Nagyot rántott a zabián s nekifordította lovát az erdőnek.

Délebedre hiába várták a várban. Csáki vajda nagy harsogva kacagott:

— Elment virágot szedni Annának az útra!

De délután se került elé, a szekerek indulásra készen álltak, — a hadnagy pedig sehol.

A vajda csak kacagott:

— Megszökött Anna elől!

Az asszonyok azt mondták, hogy hát majd csak előkerül, majd indulnak holnap. Anna összeszorította kis erős száját s keményen mondta:

— De már csak induljunk. Akad még egy hadnagy e mellé a száz katona mellé!

Negyednap hozták hírül a vajdának, hogy budai Nagy Antal hadnagyot Bábolnán úgy fogadták a zendülők, mint egy királyt. — Karóba akarta húzatni a hírhozót. Vele ne járasson bolondot senki.

*

A bábolnai sáncok között lehetett úgy harmincezer zendülő. Ki s be nyüzsögtek folyvást, mint a darazsak. Ennyi temérdek embernek étel kellett, ital kellett, a vidék már ki volt pusztítva, nagy csapatok indultak hát harácsolni erre is, arra is. Amit előkerítettek, felették tüstént, a holnapra senki sem gondolt. Majd lesz a városokban. Mert a zendülők most már készülődtek, hogy kezükbe kerítik a várakat is s aztán az egész országot. Pálfia Márton, a türei pór, már osztogatta ennek is, annak is a jószágokat.

Nagy Antal legelőször is azt látta meg, hogy a táborban sok ugyan az ember, de kevés a katona. A pórok idáig csak raboltak, égettek, tobzódtak, mi lesz, ha egyszer katonasággal kell szembenézniük?! Akármilyen tengeráradat is ennyi ember, a bandériumokra bottal mégsem lehet menni.

Parancsot adott, hogy hozzák a táborba a cigányokat. Néhány nap múlva be is állítottak a füstös népek, rendetlen szekereikkel, temérdek gyermekükkel, rossz gebe lovaikkal, sok sovány kutyával. Sátrakat vertek, kemencéket állítottak, s csattogni kezdtek a kalapácsok. László, a vajdájuk, úgy járt-kelt a táborban, mint egy fejedelem. Mikor Nagy Antal elé leszámolta az első halom dárdahegyet és alabárdot, büszkén terítette ki a Zsigmond királytól kapott levelet:

— Ide nézz, vezér! A cigány nemzet privilégiumot kapott — így mondta latinul: privilégiumot —, hogy senki az ő dolgaiba belé ne szólhasson az országban.

Azért hát ha te fejedelem leszel, erősítsd meg te is ezt a privilégiumot!

Nagy Antal komolyan nézte a vajdát. Ez is vajda! Csáki István is vajda! Zsigmond király levele — és a Nagy Antal fejedelem levele!

Hümgetett és bólogatott.

A románok erősen méltatlankodtak. A söpredék cigányok kiváltságlevelet kaptak a királytól, jönnek-mennek az országban, ahová akarnak, s ők, akik százszor annyian vannak, jármos barmai legyenek az uraknak, a szászoknak!

Antal vezér csitította őket:

— Másképp lesz ezután! Ne bomoljatok! Hát ki bánja a cigányok kiváltságlevelét! Akár császárnak hívhatja magát a vajdájuk! Ki törődik azzal?!

Csáki István már közeledett a bandériumokkal s az urak csapataival. Egy reggel a sáncon túl feltűnt a sereg.

A zendülők nyomban rájuk akartak rontani, úgy megbíztak már magukban. Csak egy futamodás, s leaprítják az urakat az utolsó emberig!

Antal vezér tartóztatta őket. Minek a harc? Hátha engednek az urak! Követeket kell küldeni hozzájuk!

Menten ki is választott négy embert. Két pórt és két nemest. Az egyik nemes, Boga Ferenc Küküllő megyéből, jószájú, jófejű ember, ő legyen a szószóló.

A követek átmentek a vajda táborába, s ott a vajda sátora elé vezették őket.

Benn voltak a főurak. Mikor jelentették, hogy itt vannak a zendülő követek, Csáki István fejét elfutotta a vér. Ő alkudozzék ezekkel a rongy pórokkal? Ő, az erdélyi vajda? Egy erdélyi vajda! Királyokkal komáztak ők! Hej, mit szólna ehhez Opor vajda, aki Róbert Károly királyt esztendőig táncoltatta a szent korona után?!

Be sem engedte a követeket a sátorba. Parancsot adott a poroszlóknak, hogy négyeljék fel hármukat. Boga Ferenc nézte, hogy csapták le a társai fejét. A zsákba kötött fejeket hátára akasztották s úgy kergettek ki az urak táborából. Vigye hírül, hogy így jár minden zendülő!

Mire Boga Ferenc kibontotta a zsákokat s kirázta belőle a három levágott fejet, a vajdai táborban már harogtak a kürtök, sorakoztak a bandériumok. Páncélos vitézek szép paripákon, előreszegett dárdával iramodtak a pórok tábora felé.

Azok is kirozottak. Alig volt lovas közöttük, de a temérdek gyalog pór úgy megtöltötte a kis völgyet, mint az áradás. A vajda katonái úgy aprították őket, mint a disznó elé való burjánt, de akármennyit terítettek le, mind többen, többen nyomultak előre. Tizenhúszan álltak körül egy lovas, amíg az kettőt-hármat fejbe sújtott, a többi ide-oda ráncigálta alatta a lovat. A kis tiszta tér úgy megtelt velük, hogy a körülfekvő erdőbe szorultak. A lovak belekeveredtek a bokrokba, mozdulni sem tudtak.

Szörnyű ordítás visszhangzott a hegyeken, a bandériumok elszakadtak egymástól, kis csapatok viaskodtak egy-egy tisztáson. A vajda látta, hogy nem csata ez, nem lehet a zendülőket derékon kapni, visszavonulót fúvatott hát.

Most nőtt csak meg a zendülőök szarva. Most már az urak kezdtek alkudozni: A vajda is kegyesen meghallgatta őket. A püspök is engedett valamit, megelégedett immár a tized fejében a Zsigmond király új dénárjaival is, az urak is ígérték, hogy szabad költözködésben nem állják útját a jobbágyságnak.

De a huszita papok is munkához láttak. Szent István király szabadságát emlegették a népnek. Pálfia Márton rázta az öklét:

— Most szűkülnek az kertnek szorított kutyák, de tegyétek csak le az fegyvert, nyakatokra lépnek es-még!

Antal vezér sem akart már békülni. Mióta ennyi ember élén állott, mely mint egy érző, értelmes tenger, az ő szavára hányta fel hullámain vagy simult csendeségre, megkeményedett, egész lénye sugárzó akarássá lett. Ennyi temérdek ember! Mennyivel többen vannak, mint az urak! Ezeknek parancsolni! Rajtuk fejedelem lenni!

Néha rájött a kétség. Ezeknek a fejedelme? Rongy népek ezek! Mindenik csak a maga kis falatját nézi, nem lehet ezekkel országot megtartani!

De mit mondott Újlaki Bálint?

Igen! Fej kell a testnek! Ezek a test, ő a fej! Ember, ember!! Akik eddig alul voltak, most felül kerülnek! Ő is ér annyit, mint Csáki vajda! Mint az egész büszke népség! Mert büszkék! Dölyfösek, mint a bikák!

Hát majd meglássuk akkor! Akkor! Mit szól akkor Csáki úr, Lépes alvajda úr? Mit szól? — Mit szól — Lépes Anna, a büszke páva, az a dölyfös, az a — az a szép, az a gyönyörűséges büszke pávamadár!

Nem is akart a vajdáékkal alkuadni. Megüzente nekik:

— Menjünk a király elejibe.

A vajda meg a püspök nógatták az urakat, a széke-lyeket, a szászokat, hogy ne hagyják a dolgot hosszú kótélre. Elpusztítják ezek a bestefiák az országot.

A székely nemzet, a szász nemzet is gyűlést tartott. Szász uraméknak különben is égett a házuk, határozatba ment hát, hogy megsegítik a magyarokat. Küküllővár mellett, Kápolnán erős szövetséget is kötöttek.

Azért a követek csak menjenek szemszúrásból a király elejibe. Fel is mentek, de a királyt nem kapták Budán. Még Miklós-napkor is ott ténferegtek. Eddig soha nem jártak túl a Meszesen, most ámulva nézték Budavárát s a királyi udvart. Ez az igazi hatalom! Kül-országi fényes urak, a magyar nagyok udvarai kápráztatták a szemüket. Jobb szaga van itt az életnek, mint Transsylvániában! Könnyű fehérnépek, kontyukban sárga pántlikával, karolták körül őket az utcán. Fehérvárt megseprűznék őket!

Aztán hírül jött, hogy Zsigmond király december kilencedik napján meghalózott, amint nagybetegen hazafelé hozatta magát Prága városából.

Nincs itt többet mit keresni! Úgyis csak kutyába veték őket. A nádorispánhoz se tudtak bejutni, bezzeg az a sötét képű Kemény Ditricus, a küküllői főesperes, minduntalan rágta a nádor fülét.

Karácsony táján újra kezdődött a dúlás és pusztítás. A zendülők erősen érezték a kemény telet, kerített városba akartak húzódni mindenképpen. Ostrom alá fog-

ták Enyedet s kegyetlenül megsarcolták. Újesztendő Kolozsvárban kapta őket, onnan csattogtatták fogaikat, mint a farkasok.

Most már látták az urak, hogy erősen nagy vadra kell indulni. A vajda véres kardot hordoztatott, meggyújtatta a lármafákat, a vármegyékben minden úr, aki mozgatni tudta a lábát, fegyverre kelt. A székelyek is nekiindultak, kiállott a két vajdai bandérium, ki a püspök bandériuma, a káptalan fél bandériuma, ki a székelyek grófjáé, a vármegyék katonasága is összegyűlt.

A szászok is tartották a kápolnai szerződést — keményen készülődtek.

Január végén a vajda ostromolni kezdte Kolozsvárt.

Nagy Antal tudta, hogy most dől el a kocka. A porok morogtak, mint az éhes kutyák. Beszorítva a várba, egy hónap alatt mindent felettek, portyázni nem lehetett, mert a vajda tábora szoros gyűrűvel vette körül a várat. Üres hassal, hidegben elment a kedvük a harctól! Már a vackába kívánczozott mindenik, ha láncos kutyának is, csak otthon legyen!

Januárius utolsó napján üdviválgás verte fel az ostromló tábort.

Megérkeztek a magyarországi segítségHADAK. Nem hiába rángatta hát Kemény Detre a nádorispán mentjét.

Antal vezér egész éjjel nem aludt. Rendre járta az őrhelyeket. Az egyik bástyán megállott s a párkánynak támaszkodva nézte az éjszakát. A hold növekvő sarlója lassan lebegett az égen, ragyogtak a csillagok, a Szamos völgye s tovább a hegyek, a havasok fehéren, de árnyékba borulva hallgattak a tél térítője alatt. A bástya alatt fák kopasz ágait rázta a szél. Eszébe jutott a nyári erdő, melyen keresztülvágott, mikor Szentimrét odahagyta. Hogy susogtak akkor a fák! Valami szomorú, fájdalmas muzsikát, de lágyan, édesen, andalítóan; fájt az embernek szíve tőle, s olyan jó volt az a szívfájdalom, olyan igazi jó volt — azért a szépért, azért a gyönyörűséges — pávamadárért. És hogy ragyogott a tisztásokon a nap! Mint a jó hit az emberben.

Kemény hideg volt. A bástya fölött egy nagy bagoly

suhant el, az árnyéka vele ment a havon. A strázsák kopogását hallgatta egy darabig.

Ezek az emberek! Milyen csodálatos az Isten dolga, mit akar az emberekkel, hogy összevissza rázza őket?!

Megkeményítette a szívét és pihenni tért.

Dél felé kirentottak Kolozsvárból. A zendülők nagy része oda se fordult a vajdai seregnek, neki egyenesen a havasoknak. De bekerítették s kaszabolták őket, mint a juhokat. A pórok úgy kushadtak, hogy utálat volt nézni, csak Pálfia Márton körül volt egy csapat, azok mint a veszett farkasok, tajtékozva rohantak az uraknak, szúrtak, ütöttek, még fegyvertelenül se hagyták magukat. Fogaikkal agyarkodtak a gyűlölt urakba.

A vezért a szegény nemesek vették körül. Nem volt itt más, mint karddal a kézben, becsülettel meghalni.

Nagy Antal on fejedelmi ruha volt, skarlátpiros, hosszú mente, aranylánc a derekán, főveje a vágatásba leesett fejről, hosszú szőke haja úgy lobogott utána. Egyenesen be a vajdai tábor közepébe. Falkásan rontottak rá. Lépes Loránd alvajda volt az első, aki fel emelte rá a kardját. A népvezér kezében megsuhant a jó acél, a szeme összevillant a Lépesével, s akkor, egy pillanatig, csak egy pillanatig — előtte a szép, gyönyörű pávamadár.

Úgy összetaposták a lovak, hogy csak aranyszőke hajáról ismerték meg a csata után.

Másnap, a mi Urunk Jézus Krisztusnak 1438. esztendejében, februárius havának második napján, Tordán összegyűltenek Transsylvania három jogos nemzetének színe-java emberei.

A magyarok, székelyek egyenesen a csatából jöttek, szász uramék az ütközetből egy kicsit megkéstek, de a tanácsra idejében megérkeztek.

A kápolnai kötést megújítják s erős uniót szerzetek magok között, hogy egymást mind külső, mind belső ellenségek ellen megvédik, egymás szabadságát megtartják és megőrzik.

Lépes György püspök tartotta a szent misét, s orgonázásban esküdött a három nemzet hűségét egymásnak s a magyar királynak.

Künn a téren kilenc lázadó vezért karóba húzának. Az urak kardjukra ütöttek.

Lépes püspök Csáki vajdához fordult:

— Sámsonnak alétják magukat, tekegyelmed, nagyságos vajda úr, megfogá szakállukat, most majd megalázzák magukat.

Megemelte hangját, hogy a többi urak is hallják:

— Órizzétek meg kegyelmetek Transsylvaniát magatoknak és minden ivadékaitoknak és azoknak, akik méltók tesznek, hogy a civitas ölére fogadja őket!

Az urak ujjongtak.

A karóba húzott lázadók ordítottak, mint a pokolbéli ördögök. Csak nemes vajdaházi Nagy Pál hallgatott, míg véres könnyek törtek ki szemeiből. Pálfia Márton, a türei pór, őrzöngve ordított rá. Ő felpillantott. Az urak is hallották, amint mondta:

— Én talán bársony nyoszolyán heverek?!

Így szenvedett Transsylvania a vajúdó idők méhéből kinnal születő szabadságért.